

ORTAĞIN KOOPERATİF ORTAKLIKTAN İHRACI ÜZERİNE (*)

Doç. Dr. Akar ÖÇAL

Kooperatif ortaklıklar, «ortaklarının iktisadî menfaatlerini ve hususiyle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım ve kefalet sayesinde sağlayıp korumak maksadıyla bir ticaret ünvanı altında kurulan değişir sermayeli» ortaklıklardır (TK. 485/I). Ortaklığa yeni ortaklar girebileceği gibi (TK. 487/2; 488/2; 496) ,ortaklıktan çıkma da mümkündür (TK. 487/2; 488/2; 497; 498). Ortaklık sıfatının kaybını mümkün kılan bir hal de *ihraç*'tır. Gerçekten Ticaret Kanunumuz ihraca ilişkin hükümleri kapsadığı gibi (TK. 487/2; 488/2; 499; 500; 501), 2834 sayılı «Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri» hakkındaki kanunda (1) (Mad. 7/III; 9; 15/b) ve 2836 sayılı «Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu»nda (2) da ihraca ilişkin (Mad. 8; 9; 10; 26/III) hüküm-

(*) İstifade edilen eserler : CAPITAINE, G. : «L'évolution du droit coopératif suisse», Revue des Etudes Coopérative, 1963, S. 131, s. 15-35; DOĞANAY, İ. : İzahlı ve İctihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ankara 1964; HİRŞ, E : Ticaret Hukuku Dersleri, B. 3, İstanbul 1948; KUYUCAK, H. A. : Ticaret Hukuku, İstanbul 1939; ÖRS, H. F. : «Kooperatiflerde Ortaklıktan Çıkarma Kararlarının Sıhhat ve Neticeleri», Yüksek Ticaretliler, 1959, C. II, S. 6, s. 3-7; ÖZTEK, E. : YHUH 6 II 1957 gün ve E. T/50, K. 20 sayılı kararına ilişkin not, Jurisdiction, 1957, S. 6, s. 566; PATRY, R. : «La qualité d'associé dans la société coopérative», Cinquième Journée Juridique, Mémoires publiés par la Faculté de Droit de Genève, S. 21, Genève 1966, s. 7-43; ROSSEL, V. : Code Civil Suisse, Code Fédéral des Obligations, B. 9, Lausanne 1962; SAKA, R. : Kooperatifçilik Dersleri, İstanbul 1944; SAYMEN, F. H./ERMAN, S./ELBİR, H. K. : Türk İctihatlar Külliyyatı; SUNGUR, H. H. : Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat, II. Ticaret Şirketleri, İstanbul 1959; TANDOĞAN, H. : İsviçre Borçlar Kanunu ve Haksız Rekabete Dair Federal Kanun, Ankara 1958; TEKİNALP; Ü. : «Kooperatif Ortaklıklar», Batider, 1962, C. I, S. 3, s. 385-387; JdT 1945 I 622; JdT 1946 I 546; JdT 1952 I 403; JdT 1955 I 167; JdT 1955 I 333; JdT 1955 I 66; JdT 1963 I 628.

(1) Düstur, 3. Tertip, C. XVI, s. 792.

(2) Düstur, 3. Tertip, C. XVI, s. 797.

ler bulunmaktadır. Kanun koyucunun bu konu karşısında ilgisiz kalmamasının sebebi, ihracın, ortak için maddî ve manevî bakımlardan ağır bir muamele olmasıdır (3).

Bu incelememizde ihraca ilişkin olan hükümler üzerinde durulacak, özellikle kazaî içtihatlar yardımı ile, söz konusu hükümlerin açığa kavuşturulmasına gayret sarfedilecektir. Bu arada, lüzum hasıl oldukça, İsviçre Borçlar Kanunu ile de mukayese yapmak yoluna gidilecektir.

I. İHRAÇ SEBEBLERİ :

Ticaret Kanunumuzun 487/2. maddesi hükmü, ortakların kooperatif ortaklıktan çıkarılması şartlarının esas mukavelde belirtilebileceğini öngörmektedir (4). Bu sebeble şayet böyle bir belirtme söz konusu ise, ihracın bu şartlara uygun olması gerekir.

Esas mukavelenin, ortaklığın amacına göre türlü halleri öngörmesi mümkün ise de, burada örnek olarak bazı şartları ifade etmek uygun olacaktır (5); Meselâ, esas mukavele kooperatife karşı olan taahhütlerine riayet etmeyen (6), özellikle taksitleri ödemeyen (7), ortaklık aleyhinde faaliyette bulunan (8), aidatlarını yatırmayan (9), kooperatifin faaliyet mıntıkası içinde aynı gayeli bir başka kooperatife ortak olmamayı taahhüt etmesine rağmen buna riayet etmeyen (10), ortaklığın gaye ve maksadına aykırı hareket eden (11), ortaklar arasına nifak sokan ve toplanmaları baltalayan (12), ortağın ihracını öngörmüş olabilir.

(3) Bkz, ÖRS, s. 4.

(4) Bkz, ETK, 480/2; CO., 846/I.

(5) Bazı örnekler için bkz, ÖRS, s. 4.

(6) YTD. 4 III 1960 gün ve E. 960-240/K. 689 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 480, s. 429; YTD. 7 XI 1958 gün ve E. 958-2862/K. 2674 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 474, s. 427.

(7) ÖRS, s. 4.

(8) ÖRS, s. 4.

(9) YTD. 7 XI 1958 gün ve E. 958-2867/K. 2674 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 474, s. 427.

(10) Bkz, YTD. 30.V.1959 gün ve E. 959-1563/K. 1620 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 478, s. 429; CAPITAINE, s. 24.

(11) YTD. 4.III.1960 gün ve E. 960-240/K. 689 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 480, s. 429.

(12) YTD. 10.III.1960 gün ve E. 960-287/K. 742 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 481, s. 430.

Şayet esas mukavele ihraç şartlarını tayin etmemişse, o zaman ortaklar, ortaklıktan «ancak esas mukavele hükümlerini yerine getirmedikleri takdirde» çıkarılabileceklerdir (TK. 488/2; ETK. 481/2).

Esas mukavele etraflı bir şekilde hazırlanmışsa, Ticaret Kanunumuzun biraz önce belirtilen maddesinin bir faydası dokunabilecektir. Fakat esas mukavele asgarî hükümleri kapsamakta ise, ihraç imkânları da azalmış olacaktır.

İkinci bir mahzur da, esas mukavelede ihraç sebeplerine ilişkin çok az hükümlerin bulunması halinde ortaya çıkmaktadır. Meselâ ihraç için sadece iki hususun öngörüldüğünü düşünelim. Bu sebeblere girmeyen, fakat ihracı gerekli kılan olaylarda, ihraç imkânı bulunamayabilecektir.

Ticaret Kanunumuzun bu hükümleri karşısında bütün yük esas mukaveleyi hazırlayanlara düşmektedir. Bu gibi kimselerin, yukarıdaki noktaları göz önünde tutarak esas mukaveleyi etraflı bir şekilde düzenlemeleri gerekir. Tatbikatta böyle mahzurlar görülmüş olacak ki, Ticaret Bakanlığınca tip esas mukaveleler hazırlanmış bulunmaktadır (13).

İsviçre Borçlar Kanununun bu türlü mahzurları bertaraf ettiği ifade edilebilir. Gerçekten, 846/I. madde, esas mukavelelerin ortağın ihracına ilişkin sebepleri belirtebileceğini öngörmekte, II. fıkra da haklı sebeplerin bulunduğu hallerde ihraca karar verilebileceğini ifade etmektedir. Esas mukavele ihraca ilişkin şartları belirtmiş olsun ya da olmasın, haklı sebeplerle her zaman ihraca karar verilecektir.

Yargıtayca ihraç sebebi olarak kabul edilmeyen bazı olayları belirtmek yararlı olacaktır. Buna göre, «bir üyenin âzası bulunduğu kooperatifin umumî heyetinde seçim mücadelesi yapması, hizipçilik etmesi tabii haklarından» bulunduğu için, böyle bir hareket kooperatifin maddî ve manevî varlığına zarar verici bir nitelikte olarak kabul edilemez (14), bir ortak hakkını korumak için fikirlerini ileri sürebilir, idare heyetini tenkit edebilir, kanun veya esas mukaveleye aykırılığı kanaatiyle umumî heyetin herhan-

(13) ÖRS, s. 3.

(14) YTD. 10.III.1960 gün ve E. 960-287/K. 742 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 481, s. 430.

gi bir kararı aleyhine serbestçe dava da açabilir (15), esas mukavelede kooperatifin faaliyet mıntıkası içinde bulunan aynı gayeli bir kooperatife ortak olunamayacağı öngörülüyorsa, bir ortak faaliyet mıntıkası başka bir yer olan yeni bir kooperatife, iki kooperatifin merkezleri aynı yerde olsa bile, dahil olabilir (16). Öte yandan, Yargıtay başka bir kararında, inşaatı kusurlu yapan kooperatife bir kısım borcunu ödemeyen ortağın ihracında haklı bir sebebin bulunup bulunmadığının araştırılması gerektiğine karar vermiştir (17).

Bu arada şu hususu da belirtmek isteriz ki, TK. 487/2. ve CO. 846/I. maddeleri karşısında, kooperatif esas mukaveleleri sebep göstermeksizin ihraç kararı alınabileceğini öngöremez (18).

Nihayet 2834 ve 2836 sayılı kanunlarla öngörülen ihraç hallerini de kısaca ifade etmek isteriz. 2834 sayılı kanunun 9. maddesine göre, «tarım satış kooperatifi ortakları, satış kooperatifinin kuruluş ergeleri arasına giren ürünlerinin hepsini her yıl kooperatife teslim yükümlüdedir. Ortaklar bu gibi tarımsal ürünlerinin ne kadar ve ne çeşit olduğunu kooperatiflerin saptayacakları vakitlerde ve şekillerde bu kooperatiflere bildirirler. Bunu yapmayanlar veya bildirdiklerini doğru yazmayanlar... kooperatiften çıkarılır». Ancak bu haller ortağın elinde olmayan sebeplerden ileri gelmiş ise, ihraç kararı verilemeyecektir. Öte yandan, 2836 sayılı kanunun 8/II. maddesi de satış kooperatiflerine girmeyen ortaklarla bu satış kooperatiflerinden çıkan ya da çıkarılan ortakların kredi kooperatiflerinden de çıkarılacağını öngörmektedir (19).

-
- (15) YTD. ?..XII.1961 gün ve E. 1688/K. 4690 sayılı kararı, Batider, 1962, C. I S. 4, s. 609; YTD. 20.IV.1965 gün ve E. 963-3714/K. 965-1365 sayılı kararı, Batider, 1966, C. III, S. 3, s. 587.
- (16) YTD. 30.V.1959 gün ve E. 959-1563/K. 1620 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 478, s. 429.
- (17) YTD. 6.IV.1953 gün ve E. 953-1707/K. 1768 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/ELBİR, 1953, C. I, 330, s. 219.
- (18) PATRY, s. 40.
- (19) 2834 sayılı kanunda da bu yolda bir hüküm vardır. Gerçekten 9/II. maddede şöyle bir cümle mevcuttur : «...Bu gibiler ortak oldukları tarım kredi kooperatiflerinden de çıkarılırlar».

II. İHRAÇ KARARINI VERECEK KURUL :

Ticaret Kanunumuzun 499/I. maddesi hükmüne göre, «bir ortağın çıkarılmasına, ancak kanun veya esas mukavele hükümlerine göre umumî heyet veya idare meclisi tarafından karar» verilebilecektir. Bu bakımdan yetkili kurulu tayin edebilmek için, her şeyden önce, ilgili kanunlara ya da esas mukaveleye bakmak gerekmektedir.

İhraç yetkisinin esas mukavele ile idare meclisine verilmiş olması halinde, ortağın bu karar aleyhine genel kurula gidip gidemeyeceği hakkında kanunda bir sarahat yoktur (20). Halbuki İsviçre Borçlar Kanununun 846/III. maddesinde bu soruya cevap bulunabilmektedir: «İhraca umumi heyet karar verir. Esas mukavele, ihraç edilenin umumi heyete müracaatı mahfuz kalmak şartıyla, idare meclisini yetkili kılabılır. İhraç edilen ortak üç ay içinde mahkemeye başvurmalıdır» (21). Hattâ bir Federal Mahkeme kararına göre, ortak, esas mukavelede aksine bir kayıt olmazsa, umumi heyet kararına kadar bütün haklarını muhafazaya devam edecektir (22).

Bu boşluğa rağmen, Türk hukukunda, ihraç kararının umumi heyetin tasdiki ile kesinleşeceği (23), kooperatif umumi heyetine baş vurulmadan, idare meclisinin ihraç kararına karşı iptal davasının açılmayacağı (24) görüşü hakim bulunmaktadır.

Her şeyden önce şunu ifade etmek isteriz ki, ihraç kararının verilmesinin idare meclisine ait olduğu hallerde, esas mukavele kararın umumi heyetin tasvibi ile kesinleşeceğini öngörmüyorsa (25), bu türlü bir kararın kesinleşmesi için umumi heyetin kabulü gerekli değildir. Bununla beraber idare meclisi bu kararı tasdik için umumi heyete götürebilir. Ortak, idare meclisi kararı ile ihraç edil-

(20) HİRS, s. 364.

(21) Bu hususlar için bkz, PATRY, s. 41-42; JdT 1955 I 66.

(22) PATRY'den naklen, s. 42.

(23) ÖRS, s. 4.

(24) YTD. 28.IV.1961 gün ve E. 961-138/K. 1409 sayılı kararı, Batider, 1963, C. II, S. 1, s. 120; YHUII. 16.XII.1959 gün ve E. T. 3/. 9 sayılı kararı, İstanbul Barosu Dergisi, 1966, S. 11-12, s. 592; YTD. 25.V.1942 gün ve K. 145 sayılı kararı, SUNGUR, S. 218, s. 351; Ayrıca bkz, YHUII. 8.III.1961 gün ve E. 3/K. 9 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 462, s. 416.

(25) Bkz, YTD. 25.XI.1958 gün ve E. 958-2212/K. 2637 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 475, s. 428.

miş durumdadır (26). Bu bakımdan, artık umumi heyete katılma söz konusu olamaz (27). İhraç usulünden bahseden 499. maddede de, umumi heyetin tasvibinden bahsedilmemektedir.

«Kooperatif umumi heyetine baş vurulmadan idare meclisinin ihraç kararına karşı iptal davasının açılmayacağı» şeklindeki düşünceye de katılmak imkânsızdır. Kanunda idare meclisi kararına karşı dava ikame edilebileceğine dair bir hüküm olmadığı gibi (28), ikameyi önleyen bir madde de yoktur. Öte yandan, CO. 846. maddesine ilişkin bir açıklamada PATRY şunları ifade etmektedir: «İhraç meselesinden ortaya çıkan ikinci mesele bir usul meselesidir: Burada, esas mukavele ile yetkili kılınan bir organ tarafından ihraç edilen ortağın, ihtilâfı mahkemeye arzmeden önce umumi heyete baş vurma mecburiyetinde olup olmadığı ya da doğrudan doğruya mahkemeye gidip gidemeyeceği hususu söz konusudur». CO. 846/III. maddesi karşısında bile, ihraç edilen ortağın mahkemeye gidip gidemeyeceği söz konusu edilmekte olduğuna göre (30), idare heyeti kararına karşı umumi heyete gidilmesi gerekliliğinden hiçbir şekilde bahsetmeyen Türk Ticaret Kanunu muvacehesinde de doğrudan doğruya mahkemeye gidebilmek mümkün olabilmelidir.

İdare meclisinin ihraca ilişkin kararının muteberliği umumi heyetin tasvibine bağlanırsa, kararın idare meclisince verilmesinin pratik bir önemi kalmayacaktır. Kanun koyucu, ihracın idare meclisi tarafından da gerçekleştirilebileceğini öngörürken, bu kararın umumi heyet kararı gibi geçerli olmasını istemiştir. Aksi halde, bu yetkinin hiç verilmemesi gerekirdi.

TK. 489/III'e göre, «bu fasıl hükümlerine aykırı olmamak şartıyla, anonim şirketlerin umumi heyetleri... hakkındaki hükümler; kooperatif şirketler hakkında» da uygulanacaktır. Bu bakımdan, kanun koyucu 499/I. madde ile ihraç imkânını idare meclisine de verirken, anonim şirket esaslarından ayrılmayı, doğrudan

(26) HİRŞ, s. 364.

(27) Aksi düşünce, ÖRS, s. 4-5.

(28) Bkz, YTD. 25.V.1942 gün ve K. 145 sayılı kararı; SUNGUR, S. 218, s. 351.

(29) PATRY, s. 41.

(30) Şunu ifade edelim ki, İsviçre'de CO. 846/III. maddesi karşısında, ihraç edilen ortağın önce genel kurula itirazda bulunmasının gerekli olduğu kabul edilmektedir, bkz, PATRY, s. 41-42.

doğruya bu karar aleyhine mahkemeye müracaatın mümkün olabileceğini belirtmek istemiştir.

Öteyandan, «anonim şirketlerin umumi heyetlere ait hükümleri», esas mukavele hükümlerine aykırı olmamak şartıyla kooperatif ortaklıklara uygulanacaktır (TK. 489/III). Bu bakımdan esas mukavelede «ortağın ihracına idare meclisince karar verilir. Ortak bu karar aleyhine doğrudan doğruya mahkemeye baş vurabilir» şeklinde ifade edilen bir hüküm geçerli olacaktır. Öyleyse, idare meclisi kararları aleyhine hiçbir zaman dava açılmayacağı şeklindeki bir düşünce de doğru değildir.

Nihayet, ihraç kararının on gün içinde ilgiliye tebliğinden bahseden TK. 499/II. maddesi hükmü de bu bakımdan lehe delil olarak kullanılabilir. Kanun, idare meclisi kararından ihraç olunanın haberdar olmasını ve mahkemeye müracaatını sağlamak için böyle bir hüküm öngörmektedir. Şayet kararın geçerliği umumi heyetin tasvibine bağlı olsaydı, idare meclisinin bizzat kendisinin bu kararı umumi heyete arzı gerekeceğinden, böyle bir hüküm vaz'ına da ihtiyaç olmayacaktı.

Şayet esas mukavelede ihraç yetkili kurul belirtilmemişse, o zaman bu yetki *umumi heyettedir* (TK. 488/2; ETK. 481/2). İdare meclisi, daha önce aldığı karara dayanarak bir ortağın ihracını umumi heyete getirebilir. Gündemde gösterilmeyen hususlar müzakere olunamayacağına göre (TK. 489/III kanaliyle TK. 369/II), ihracın gündeme alınması gerekir (31).

Ortağın ihracına ilişkin yetki kanunla da düzenlemiş olabilir. Meselâ 2834 sayılı kanunun 9/II. maddesi hükmüne göre, ihraç, «satış kooperatiflerinin yönetim ve genel kurullarının onamile» gerçekleşebilecektir (32).

Gerek idare meclisince ve gerekse umumi heyetçe alınan ihraç kararı bir zapta geçirilir. Bu zabıta ortağın ortaklıktan çıkarılmasına esas mukavele gereğince sebep teşkil eden olaylar ve delilleri yazılır (TK. 499/I). Zabıt ayrıca ortaklar defterine de yazılır

(31) Bkz. JdT 1952 I 403; YTD. 15. IX.1960 gün ve E. 1090/K. 2177 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 479, s. 429.

(32) HİRŞ, s. 364.

ve tasdikli sureti on gün içinde taahhütlü mektupla çıkarılan ortığa gönderilir (TK. 499/II) (33).

III. İHRAÇ KARARINA İTİRAZ :

İhraç kararının idare meclisince verildiği ve bu kararın geçerli olması için umumi heyetin tasdikinin gerekli olmadığı durumlarda, ortak, «kanun veya esas mukavele hükümlerine ve bilhassa afaki iyi niyet esaslarına aykırı olan» idare meclisi kararı aleyhine mahkemeye baş vurabilir (TK. 381/I, kıyasen). Bu müracaatın ihraç kararının tebliğ edildiği (TK. 499/II) tarihten itibaren üç ay içinde yapılması gerekir (TK. 381/I, kıyasen).

Şayet ihraç kararı umumi heyette alınmışsa, o zaman bu ihraç kararı, ihraç edilen ortak tarafından TK. 381. maddesi uyarınca iptal ettirilebilir (TK. 381/I, 1; 499/II) (34). TK. 381. maddesi hükmünün kooperatif ortaklıklara uygulanmasını açığa kavuşturmak bakımından bazı mahkeme kararlarını örnek olarak vermek isteriz :

Ortağın, ihraç kararına karşı harekete geçebilmesi için toplantıda kendisini savunması yeterli olmayıp, muhalefetini zapta da geçirtmesi gerekir (TK. 381/I, 1) (35). Öte yandan, ihraç kararı, pay sahibi olmayan kimselerin oya katılmaları sonucu olarak alınmışsa (TK. 381/I, 1) (36) ya da usulüne uygun olmayan bir davete dayanmakta ise (TK. 381/I, 1) iptale konu teşkil edebilir (37).

Buna mukabil, ihraç kararı nisap olmadan ittihaz edilmiş ise (38) ya da komiserin imzasını ihtiva etmiyorsa (39) hükümsüz-

(33) YTD. 25.X.1955 gün ve E. 554/K. 7048 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1956, C. I-II, S. 372, s. 231.

(34) HİRS, s. 364; JdT 1946 I 546.

(35) YTD. 5.I.1966 gün ve E. 964-266/K. 966-54 sayılı kararı, İlmî ve Kazai İçtihatlar Dergisi, 1966, S. 66, s. 4621. Ayrıca bkz, ÖRS, s. 6 : «umumi heyet kararına muhalefet etmiş olduğu halde bu muhalefeti zapta geçirilmediği ve bu surette zabıta muhalefeti yer almadığı takdirde de ortak lehine dava ikâme şartları vücut bulmuş sayılır».

(36) YTD. 30.IV.1963 gün ve E. 5059/K. 2044 sayılı kararı, Ankara Barosu Dergisi, 1963, S. 3, s. 411.

(37) YTD. 27.II.1958 gün ve E. 512/K. 565 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1958, C. I-II, S. 481, s. 327.

(38) YTD. 27.II.1958 gün ve E. 512/K. 565 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1958, C. I-II, S. 481, s. 327; JdT 1952 I 403.

(39) YHUH. 6.II.1957 gün ve E. T. 50/K. 20 sayılı kararı, Jurisdiction, 1957, S. 6, s. 562.

dür. Bu sebeble hükümsüz sayılan karar üzerine umumi heyetin tekrar toplantıya çağırılması halinde evvelce ihracına karar verilen ortağın da daveti gerekir (40).

Diğer taraftan, ortağın, ortaklıktan kanuna ya da esas mukaveleye aykırı olarak haksız bir şekilde çıkarılması halinde zarar ve ziyanının tazminini istemesi, ihraca dair olan kararın iptalini istemesine mani olmaz (41).

Kooperatif ortaklığın esas mukavelesinde umumi heyet kararlarının kesin olduğu yazılı olsa bile, bu kayıt TK. 381. maddesinin ortağa tanıdığı dava açma hakkını ortadan kaldırmadığı (42) gibi, iptal davası açma hakkından peşinen feragat de hükümsüzdür (43).

İptal davasının, umumi heyet kararının alındığı tarihten itibaren üç ay içinde açılması gerekir (TK. 381/I). Ancak, bu müddetin işlemeğe başladığı tarihin tesbiti önemli bir husustur. Yargıtay bir yandan TK. 381/I. maddesindeki ifadeye dayanarak, ihraç kararı aleyhine tebliğ tarihinden (TK. 499/II) değil ve fakat işbu karar tarihinden itibaren üç ay içinde dava açılması gerektiğini ifade etmekte (44), öte yandan da ortağın, kendisine tebliğ edilmeyen ihraç kararının iptalini her zaman isteyebileceğini kabul etmektedir (45). Bize göre, bu kararların birbirleriyle telifi güçtür. Kanun, ihracın söz konusu olduğu hallerde, ortağa bu durumun bildirilmesini ayrıca istemekte olduğuna göre (TK. 499/II), davanın tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde açılması gerekir. TK. 499/II, 489/III ve 381/I. maddelerinin birlikte mukayesesinde, bu sonuç daha mantiki gelmektedir.

-
- (40) YTD. 27.II.1958 gün ve E. 512/K. 565 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1958, C. I-II, S. 481, s. 327.
- (41) YTD. 25.X.1955 gün ve E. 554/K. 7048 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1956, C. I-II, S. 372, s. 231.
- (42) YTD. 20.IV.1965 gün ve E. 963-3714/K. 965-1356 sayılı kararı, Batider, 1966, C. III, S. 3, s. 587.
- (43) YTD. ?.XII.1961 gün ve E. 1688/K. 4690 sayılı kararı, Batider, 1962, C. I, S. 4, s. 609.
- (44) YTD. 12.XI.1959 gün ve E. 958-1570/K. 458 sayılı kararı Batider, 1961, C. I, S. 2, s. 271; YHÜH. 30.XI.1960 gün ve E. T. 60/K. 46 sayılı kararı, İstanbul Barosu Dergisi, 1961, S. 1-2, s. 34.
- (45) YTD. 25.X.1955 gün ve E. 554/K. 7048 sayılı kararı, SAYMEN/ERMAN/EL-BİR, 1956, C. I-II, S. 372, s. 231; ÖRS, s. 5-6.

Tarım satış kooperatifleri ve tarım kredi kooperatifleri umumi heyet kararları tasdike tabi olduğundan (46), ihraç edilen ortakların idari yoldan Danıştay'a da baş vurabilecekleri düşünülebilir (47).

Nihayet, esas mukavelede ihraç kararları aleyhine hakeme baş vurulacağı yazılı ise, ihtilâfın hakeme götürülmesi gerekir (48).

IV. İHRACIN HÜKÜM VE NETİCELERİ :

Kooperatif ortaklıktan ihraç edilen bir ortak bu sığata bağılı olan bütün haklarını kaybetmiş olur (49). Bununla beraber, ihraç kararı ortağıın müktesep haklarına tesir etmez, ihraç edilen ortak bu türlü haklarını talep edebilir (50). Federal Mahkeme de, irata (rente) bağılı olan hakkın müktesep bir hak niteliğinde olduğunu, muacceliyet kesbetmiş bir irat hakkının, müstakil bir hüviyete bürünmesi sebebiyle, ihraç yüzünden kaybının söz konusu olmadığınına karar vermiştir (51).

İhraç edilen ortak ortaklığın tasfiyesini isteyemez. Yalnız esas mukavelede özel şartlar yoksa, ortak, çıkarıldığı iş yılının bilânçosuna ve câri hesabına göre payını alır (TK. 500/I). Bu sebeble, ortağıa dava tarihine göre (52) ya da girdiğı tarihe göre (53) sermaye payı ödenmeyip, ihracın gerçekleştiğı senenin bilânçosu ve câri hesabına göre hissesine düşen payın verilmesi gerekir (54). Bu ödeme de nakden yapılır yoksa kâr hissesine mukabil ortaklığın uhdesindeki arazi parsellerinden birinin ortağıa tahsisi söz konusu

(46) 2834 sayılı kanun, Mad. 20; 2836 sayılı kanun, Mad. 25/I.

(47) HİRS, s. 364.

(48) YTD. 26.IX.1958 gün ve E. 958-2451/K. 2254 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 472, s. 427; JdT 1945 I. 622.

(49) PATRY, s. 42.

(50) YTD. 19.III.1963 gün ve E. 962-4563/K. 963-1503 sayılı kararı, Batider, 1964, C. II, S. 3, s. 495.

(51) JdT 1955 I 168. Bir bidayet mahkemesi kararı da kira hakkını ortaklıktan müstakil olarak nitelenmektedir; Bu husus için bkz. PATRY, s. 42.

(52) YTD. 5.XII.1961 gün ve E. 1410/K. 4405 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 483, s. 431.

(53) YTD. 19.III.1963 gün ve E. 962-4563/K. 963-1503 sayılı kararı, Batider, 1964, C. II, S. 3, s. 495.

(54) Bkz. yukarıda dipnot (52) ve (53)'de belirtilen kararlar ve YTD. 4.III.1960 gün ve E. 197/K. 688 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 482, s. 431.

olamaz (55). Ancak «sermaye, mukavelede tayin olunan en az miktara indikten sonra, ortaklar, paylarını, sermaye kısmen veya tamamen ödemeğe müsait miktara bâliğ oluncaya kadar alamazlar» (TK. 500/I) (56).

«Çıkarılan ortağın sermaye payından kısmen veya tamamen mahrum kalacağı hakkındaki şartlar» hükümsüz olduğundan (TK. 500/II), I. fıkradaki «esas mukavelede hususi şartlar yoksa» ifadesini, «tasfiye payının nasıl hesaplanacağı yolunda yorumlamak» gerekir (57).

Ortaklıktan ihraç edilen ortak, çıkarıldığı iş yılının sonundan önceki şirket taahhüt ve borçlarından, çıkarıldığı tarihten itibaren iki yıl için, kanunen daha kısa bir müddet tayin edilmiş olan haller hariç olmak üzere, esas mukavele ile muayyen hudut dairesinde mesul durumdadır (TK. 501) (58).

«İş yılının sonundan önceki şirket taahhüt ve borçları» ibaresinin kavranmasının kolay olmadığını belirtmek isteriz. Burada «çıkarılmanın tahakkuk ettiği iş yılının sonuna kadar olan bütün taahhüt ve borçlardan ortağın mesul olacağı» ifade edilmek istenmiştir. Bu bakımdan, ihraçtan sonraki bir taahhüt, ihraç edilen ortak bakımından da, mesuliyet doğurur (59). Bu hüküm TK. 500/I. maddesi hükmüne de uygun düşmektedir.

(55) YTD. 4.III.1960 gün ve E.197/K. 688 sayılı kararı, DOĞANAY, S. 482, s. 431.

(56) İsviçre'deki durum için bkz. CO., 864, 865; CAPITAINE, s. 26.

(57) TEKİNALP, s. 387.

(58) CO., 876/I. maddesi hükmü, ihraç halinde ortağın ayrılmadan önce doğmuş olan borçlar hakkındaki mesuliyetini, kooperatifin, ihraen ticaret siciline tescilinden itibaren bir yıl ya da esas mukavelede belirtilen daha uzun bir süre içinde iflâs etmesi şartına tâbi kılmaktadır. Bir Federal Mahkeme Kararına göre (JdT 1963 I 628), üçüncü şahıslar bakımından önemli olan, geç de olsa, tescilin fiilen gerçekleştirilmiş olduğu gündür; müddet bu andan itibaren cereyana başlar. Sicil memurunun unutkanlığı sebebiyle tescil geç iera edilmişse (CO., 877), ortak tescilin, ayrılmanın sicile düşürülmesi gerektiği gündün geçerli olmasını isteyemez. Bununla beraber, sicil memuru söz konusu ortak karşısında mesul durumdadır. Türk hukukundaki durum için bkz. TK. 492/IV, V, VI.

(59) Halbuki CO., mesuliyeti «ayrılımadan önce doğmuş olan borçlara» hasretmektedir (CO., 876/I).

Son olarak 2834 ve 2836 sayılı kanunlardaki durumlara da kısaca değinelim : 2834 sayılı kanuna göre, kooperatiften ihraç olunan ortakların payları yedek akçeye alınır (Mad. 15/b) (60) (61). Bu gibi kimselerin mesuliyetleri, kooperatife olan ilgilerinin keşildiği yılın sonundan başlayarak iki yıl devam eder (Mad. 7/III). 2836 sayılı kanun da ihraç olunan ortakların paylarının yedek akçeye devredileceğini (Mad. 26/III, b) ve bu gibi şahısların, ayrıldıkları yıl için yapılacak bilânçoya göre gerçekleşecek zararlardan doğacak sorumluluklarının, bu yıl sonundan başlamak üzere, iki yıl süreceğini öngörmektedir (Mad. 9).

(60) YTD. 13.II.1959 gün ve E. 958-2705/K. 959-470 sayılı kararı, Batıder, 1962, C. I, S. 3, s. 385.

(61) Bu husus hakkında bkz, TEKİNALP, s. 387.